

Příčina a následek

Už ve svém prvním větším spise (Entweder-Oder I, 26) vyslovuje Kierkagaard své pochybnosti, pokud jde o kauzalitu: „Bald geht aus ungeheueren und gewaltigen Ursachen eine recht kleine und unansehnliche Wirkung hervor, mitunter auch gar keine; bald entbindet eine winzig kleine Ursache eine Riesenwirkung.“ To sice docela dobře odpovídá našim zkušenostem, ale co když to trochu víc promyslíme? Jak můžeme mluvit o nějaké příčině, když nevede vůbec k žádnému následku? A jak můžeme říci, že ta příčina je obrovská a mocná, když následek je docela malý? A jak je možné, že z nějaké nepatrné příčiny vzejde obrovitý následek? Není to dostatečný důvod k pořádnému zamyšlení? Není to doklad toho, že velikost nebo nepatrnost následku nelze odvozovat od příčiny (a její velikosti nebo nepatrnosti), nýbrž především počítat s velikostí nebo nepatrností reakce na něco předchozího? A každá reakce je především akcí: bez aktivity „následku“, tj. bez reakce následku na něco předchozího se nic předchozího nemůže stát „příčinou“! Je to vlastně následek, který vyvolává kauzální vztah! Je to následek, který „způsobuje“, že se něco může stát příčinou; nikoli naopak.

(Písek, 130221-4.)